

Štěpán, Ludvík

O kompozici české prózy

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2002, vol. 51, iss. X5, pp. 136-137

ISBN 80-210-2811-4

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103015>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

a Márii Kusé Ruská literatúra v slovenskej kultúre v rokoch 1836–1996, 1998 – u vědomí konvenčnosti časových rozpětí se mi zdá problematické, že svazky nepokrývají tutéž dobu) zevrubně, vskutku reprezentativní dějiny recepcce rumunské literatury v slovenské kultuře (Libuša Vajdová: *Rumunská literatúra v slovenskej kultúre (1890–1990)*. Ústav svetovej literatúry SAV, Bratislava 2000, 407 s.). Podobně koncipované – leč nikoli translátologicky – jsou úžeji zaměřené svazky série pražského Slovenského ústav AV ČR a jeho Literárněvědného oddělení (Východoslovenské literatury v českém prostředí, red. Danuše Kšicová, Brno 1997; Jihoslovenské literatury v českém prostředí, ed. Ivo Pospíšil a Miloš Zelenka, Brno 1999, připravuje se svazek o západoslovenských literaturách).

Vajdová pojala svůj úkol vskutku impozantně a uvedla jej řadou přípravných studií, které byly publikovány již dříve. Na počátku stojí obsáhlá kapitola *Preklad z rumunskej literatúry 1890–1990*. Za velmi pozitivní pokládám metodologicko-teoretickou zakotvenost koncepce, která je ostatně ve svazcích série běžná – často na rozdíl od podobných českých studií. Opírajíc se o teoretické předpoklady, mapuje autorka počátky slovenské rumunistiky, recepci lyriky, časopisecké překlady z rumunské literatury a její literárněvědnou reflexi, první knižní překlady a a jejich rozvoj (překlady Ivana Kraska a K. Strmeň), ilustruje tři způsoby recepcce a kapitoly o rumunských spisovatelích mimo Rumunsko a o rumunistice na Slovensku a v Čechách (snad i na Moravě?). Vynikající je následující partie Rumunsko-slovenské kulturní styky (s. 199–208) a speciální část o korespondenci J. Hruškové s rumunskými spisovateli.

Druhá rozsáhlá kapitola pokrývá ěurišinovsky pojatý překlad jako recepční problém a meziliterárnost, cizost a její podoby, recepční estetiku a pasáž

o fetišizaci odlišnosti. Celý svazek uzavírá oddíl bibliografie (poezie, próza, drama), časopisecké publikace a portréty překladatelů. A navíc rozsáhlé rumunské a anglické resumé. Dobrá práce.

Celý obsáhlý, vnitřně logicky segmentovaný materiál evokuje zhruba tři okruhy problémů, z nichž poslední je obrácen spíše k českému prostředí:

1. Znovu se ukázalo, jak plodné je slovenské bádání o širších než textových souvislostech, jak tzv. kulturní atmosféra byla spřažena s politikou, jak jinak se vnímala rumunská literatura jako kulturní projev spojence z Malé dohody než v letech Slovenského štátu, kdy se zase akcentovala tradicionalita a konzervativnost.

2. Důležitá je problematika široce koncipovaného a kontextově pojatého překladu a překládání, navíc teoreticky, tedy translátologicky ukotveného. Vyvrací tak představu o rumunistice jako něčem marginálním. Portréty slovenských překladatelů z rumunštiny to dokazují mimo veškerou pochybnost (mj. Zuzka Dovalová, Jindra Hušková-Flejšhanová, Milan Resutík, Jana Páleníková, Karol Strmeň, sama Libuša Vajdová, Elena Žitná); překládání z rumunštiny se tak jeví jako svébytný průvodce po slovenské literatuře a ještě spíše po slovenském poetologickém vývoji.

3. Konfrontování s bohatstvím slovenské recepcce rumunské literatury a zejména s jejím impozantním, teoreticky „osmysleným“ zachycením musíme jako Češi cítit cosi jako palčivou nostalgii, zvláště když u kolébky slovenské rumunistiky stáli kdysi Češi včetně překladatelky Jindry Huškové-Flajšhanové (1898–1980), zakladatelky slovenské univerzity rumunistiky, která výrazně zasáhla i do české rumunistiky, absolventky rumunistiky na UK v Praze, překladatelky klasiků, jako jsou I. L. Caregiele, M. Sadoveanu a I. Creangă. Od r. 1919 vedla seminář rumunštiny na FF UK v Bratislavě a pak katedru romanistiky (od 1952) jako univerzitní profesorka.

Ivo Pospíšil

O KOMPOZICI ČESKÉ PRÓZY

Literární teoretik a rovněž prozaik František Všeťička se v převážné většině svých odborných prací zabývá otázkami kompozice literárních děl, především českých autorů (v celé šíři historického vývoje české literatury). Stačí vzpomenout alespoň publikace jako *Kompoziciána* (1986), *Stavba prózy* (1992), *Stavba básně* (1994), *Stavba dramatu* (1996) či *Podoby prózy* (1997), v nichž je tento cflený autorův zájem patrný na první pohled. Nejnověji přišel Všeťička s knihou nazvanou *Tektonika textu*.

O kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století, Votobia, Olomouc 2001, 272 s.

Nejde o jednolitý monografický text, ale o promyšlenou mozaiku pohledů na konkrétní díla, především románová. Autor v něm navázal právě na zmíněnou práci Podoby prózy, v níž se pokusil pojmenovat kompoziční osobitosti české prózy dvacátých let. Všeťička v úvodu konstatuje: „*Do hodnotového popředí z hlediska uměleckého se dostaly některé zjevy, které se podle ustálených literárněhis-*

torických měřítek ocitaly buďto v sekundárním postavení, nebo v postavení ještě nižším (Ladislav Klíma, Karel Horký). V próze třicátých let se tato situace opakuje, tradiční soudy se při bližším průzkumu ještě více relativizují." (s. 7)

Tektoniku textu uvádí rozsáhlá stať nazvaná *Co je kompoziční výstavba*, která vyznívá jako široce rozpracovaný slovníkový materiál, studijní rukověť na téma literární kompozice. Všeťička přesně popisuje jednotlivé pojmy složitého celku, jímž je kompozice, a každou definici a vývod dokumentuje na příkladech z české literatury a často i z dalších národních literatur evropských. Domnívám se, že je to přímo klasická učebnice literární teorie, která by neměla chybět v seznamu povinných učebních textů žádného studenta, který se chce seznámit s literaturou poněkud jinak než jako běžný či poučený čtenář.

Ostatní stati nové Všeťičkovy knihy nahlížíjí konkrétní česká prozaická díla, která vyšla v 30. letech 20. století – noetickou trilogii a Život a dílo skladatele Foltýna **Karla Čapka**, romány Okresní město a Podzemní město **Karla Poláčka**, Markéta Lazarová a Konec starých časů **Vladislava Vančury**, Alma mater **A. M. Tilschové**, Lidé na křižovatce **Marie Pujmanové**, Paní Anežka **Berková Jaroslava Durycha**, Advent **Jarmily Glazarové**, reportážní prózu Zamřížované zrcadlo **Ivana Olbrachta**, románů-

vé torzo **Děs z prázdná Viktora Dyka**, novely Stín kapradiny **Josefa Čapka** a Letnice **Jana Čepa**, novelistický triptych **Tři starci Egona Hostovského** a esejistickou knihu Slovo a svět **Otokara Fischera**.

Svoje solitérní sondy, které kompoziční výstavbu vybraných děl nahlížíjí z průsečíku formální a obsahové stránky díla, autor uzavírá v krátkém syntetickém resumé *Česká próza třicátých let z hlediska kompoziční poetiky*. Konfrontaci se svými závěry o próze let dvacátých. Konstatuje, že k nejzávažnějším posunům došlo v oblasti tematické i tvárné, tedy formální, přičemž dominantními rysy se staly způsob ztvárnění postav, numerické kompoziční principy a anticipační postupy. Všeťička samozřejmě nepominul ani ideové aspekty analyzovaných děl, které obdržely narůstající napětí v české společnosti; tyto prózy kladly závažné otázky a také na ně účinně a s výrazným uměleckým efektem odpovídaly.

Všeťičkova kniha Tektonika textu je dalším obznaním tématu, který literární teorii poskytuje česká meziválečná literatura. Z jeho výsledku, budovaného na pečlivé analýze celé struktury literárního díla (a přiznejme autorovi až posedlost na cestě k rozluštění rébusu, jím často kompozice prozaického textu je), není daleko k projekci obecných modelů, o něž se při vši soustředěnosti na konkrétní tvar konkrétní prózy autor zdařile znovu a znovu pokouší.

Ludvík Stěpán

ŤUTČEV A SLOVANÉ

Fjodor Ivanovič Ťutčev (1803–1873) byl vrstevník Puškinův, který mu rok před svou smrtí otiskl cyklus básní. Protože Ťutčev pracoval téměř dvacet let na ruské ambasádě v Mnichově, vyšla mu první básnická sbírka zásluhou I. S. Turgeněva až téměř dvacet let poté. Velké pochopení pro Ťutčeva měla doba moderny, která se k jeho odkazu hlásila přímo programově. Spolu s jejím intenzivním studiem v posledních letech bylo aktualizováno i dílo jednoho z jejích inspirátorů.

Publikace petrohradské badatelky N. K. Žakové (N. K. Žakova: *Ťutčev i slavjane*. SPb., Izdatel'stvo C.-Peterburgskogo universiteta 2001) se vrací k Ťutčevovu dílu v celé jeho komplexnosti. Vzhledem ke zvolenému tématu autorka analyzuje nejen Ťutčevovy verše, ale i korespondenci, v níž básník vyslovuje svoje politické názory, velmi blízké jeho zeťovi I. S. Aksakovovi – známému představiteli ruského slavjanofilství. Ve svém názoru na polskou problematiku se ostatně příliš neliší ani od Puškina – autora známých básnických posláních Adamu Mickiewiczovi,

napsaných po polském povstání r. 1830. Ťutčevovým nekompromisním postojem k polským povstáním třicátých i šedesátých let Žakova vysvětluje pozdní zájem Poláků o jeho tvorbu. První polské překlady se totiž objevily až po r. 1917. Velmi zajímavé jsou postřehy Žakové o Ťutčevových přátelských kontaktech s okruhem lidí, pracujících podobně jako on v diplomatických službách, jako např. se známým folkloristou A. F. Gilferdingem, jenž byl v letech 1856–1859 ruským konzulem v Bonnu. Ťutčev tak mohl čerpat svoje informace o postavení Slovanů v Evropě z živých pramenů. Tak tomu bylo ostatně i v Ťutčevových vztazích s českým prostředím, které poznával včetně jeho kultury prostřednictvím Václava Hanky, s nímž se seznámil za své první návštěvy Prahy r. 1841. Ruský básník usiloval o to, aby Rusko více pomáhalo politickému boji Slovanů. Názorově byl velmi blízký Janu Kollárovi, pěvci *Slávy dcery*.

Materiálově je neobyčejně zajímavá kapitola o průběhu slovanského sjezdu v r. 1867, který se ko-